

บทที่ 2

วิธีการศึกษา

1. ตัวอย่างหอยน้ำจืด

ตัวอย่างของหอยน้ำจืด (Nerites) วงศ์ Neritidae ที่ใช้ในการศึกษา เป็นหอยในสกุล Nerita 3 ชนิดและ Neritina 2 ชนิด คือ

- *Nerita lineata* Gmelin, 1791
- *Nerita planospira* Anton, 1839
- *Nerita chameleon* Linnaeus, 1758
- *Neritina violacea* Gmelin, 1791
- *Neritina* sp.

2. วัสดุอุปกรณ์

- อ่างควบคุมอุณหภูมิ	- กรรไกรผ่าตัด
- เวอเนียร์คาลิเปอร์	- มีดผ่าตัด
- ไม้บรรทัด	- ถาดเทียบ
- ปีกเกอร์	- เข็มหมุด
- จานแก้ว	- ค้อน
- แท่งแก้วคน	- กระจกปิดฉาก
- เข็มเย็บ	- แท่นวางตัวอย่างสำหรับวิเคราะห์ด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน
- ฟู่กัน	- กระจกทาบสองหน้าสำหรับติดแร่ดูลา
- ขวดดองตัวอย่าง	- กล้องจุลทรรศน์แบบสเตอริโอ
- ขวดเก็บแร่ดูลา	- กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน JEOL JSM 5800
- กล่องใส่ตัวอย่าง	- กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน JEOL JSM 8800
- ถังเก็บตัวอย่างพร้อมตาข่ายปิด	
- ปากคืบ	

3. สารเคมี

- 3.1 สารละลายเอทานอล 70%
- 3.2 สารละลายโพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ 10%
- 3.3 สารละลายฟอร์มาลิน 10%
- 3.4 น้ำกลั่น

4. วิธีการวิจัย

แบ่งเป็นขั้นตอนต่างๆดังนี้

4.1 การเก็บตัวอย่าง

สุ่มเก็บตัวอย่างหอยน้ำพริกทั้ง 5 ชนิด จากตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นหาดเลน หาดทรายปนเลน และมีพื้นที่บางส่วนเป็นหาดหิน โดยตัวอย่างหอยน้ำพริกที่เก็บตัวอย่างทั้ง 5 ชนิด มีที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 1, รูปที่ 12 (a)-(d))

4.2 การวัดขนาด

จากการศึกษาขนาดเบื้องต้น โดยการเก็บตัวอย่างหอยน้ำพริกทั้ง 5 ชนิดที่มีขนาดเล็กที่สุดและใหญ่สุดเท่าที่จะสามารถหาได้ ทำการวัดขนาดความสูงของเปลือกโดยทำการวัดระยะตั้งแต่ยอด (apex) จนถึงขอบของ columella ด้านที่หอยใช้ยึดเกาะและคืบคลาน และทำการวัดความยาวของเปลือกโดยทำการวัดระยะที่กว้างที่สุดของเปลือกตามเส้นผ่านศูนย์กลาง โดยใช้หลักเกณฑ์ของ Morris, 1973 และ Oliver, 1981 (ดังรูปที่ 13) นำขนาดของเปลือกที่มีค่ามากที่สุด (maximum dimensions) มาจัดขนาดของเปลือก (interval of shell sizes) ของหอยแต่ละชนิด ให้แต่ละชนิดมีขนาดของเปลือกที่แตกต่างกันชัดเจน โดย *Nerita lineata* และ *Nerita planospira* แต่ละขนาดมีขนาดความยาวของเปลือกช่วงละ 5 มิลลิเมตร *Nerita chameleon* แต่ละขนาดมีขนาดความยาวของเปลือกช่วงละ 4 มิลลิเมตร *Neritina* sp. และ *Neritina violacea* แต่ละขนาดมีขนาดความสูงของเปลือกช่วงละ 3 มิลลิเมตร ขนาดละ 20 ตัวอย่าง ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงขอบเขตที่อยู่อาศัยของหอยน้ำพริกทั้ง 5 ชนิด

เลนโคลน	ทรายปนเลน	หาดหิน
<i>Nerita lineata</i>	<i>Nerita lineata</i>	<i>Nerita lineata</i>
<i>Nerita planospira</i>	<i>Nerita planospira</i>	<i>Nerita planospira</i>
<i>Neritina violacea</i>	<i>Nerita chameleon</i> <i>Neritina sp.</i>	<i>Nerita chameleon</i>

ตารางที่ 2 แสดงการจัดกลุ่มขนาดของหอยน้ำพริกแต่ละชนิด

Species	N	Snails sizes (mm) at maximum dimensions		
		Small	Medium	Large
<i>Nerita lineata</i> *	60	15.00-19.99	20.00-24.99	25.00-29.99
<i>N. planospira</i> *	60	15.00-19.99	20.00-24.99	25.00-29.99
<i>N. chameleon</i> *	60	15.00-18.99	19.00-22.99	23.00-26.99
<i>Neritina sp.</i> *	60	7.00-9.99	10.00-12.99	13.00-14.99
<i>Neritina violacea</i> **	60	10.00-12.99	13.00-15.99	16.00-18.99

* maximum dimension is shell length

** maximum dimension is shell height

(a)

(b)

(c)

(d)

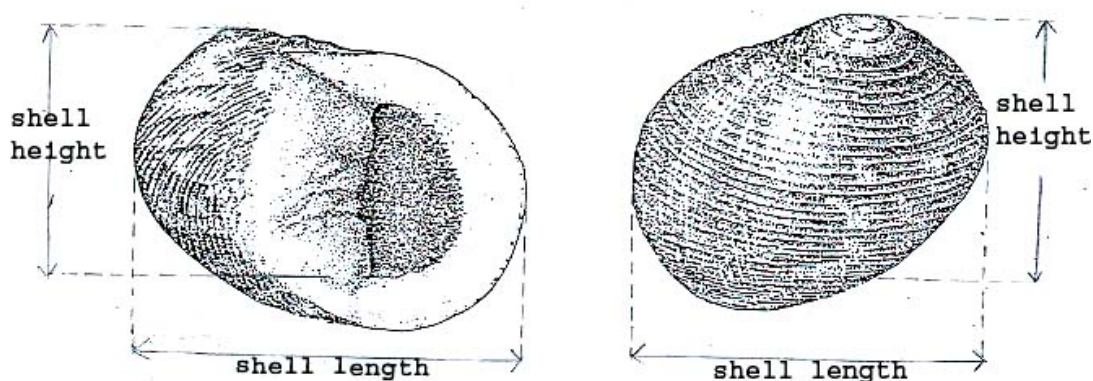
รูปที่12 ลักษณะพื้นที่ทำการเก็บตัวอย่าง ตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

(a) ลักษณะพื้นที่ที่เป็นหาดทรายปนหิน

(b) ลักษณะพื้นที่ที่เป็นทรายปนเลน

(c) ลักษณะพื้นที่ที่เป็นหาดหิน

(d) ลักษณะพื้นที่ที่เป็นหาดหิน

รูปที่ 13 การวัดขนาดของเปลือกหอยน้ำจืด (ดัดแปลงจาก Tananasiriwong, 1978)

4.3 การเตรียมตัวอย่างเพื่อการวิเคราะห์

4.3.1 การเตรียมตัวอย่างเพื่อศึกษาโครงสร้างของแรดูลาตามวิธีการของ Jeong และ Burch (1984)

- ทำความสะอาดและกะเทาะเปลือกหอยออกเพื่อนำเอาลำตัวของหอยแต่ละขนาดมาวัดความยาว นำมาหาค่าเฉลี่ยความยาวลำตัวของหอยในแต่ละขนาด
- นำลำตัวหอยที่วัดขนาดแล้ว ตัดเอาเนื้อเยื่อส่วน buccal mass ใส่ในบีกเกอร์ ละลาย buccal mass ในสารละลายโพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ความเข้มข้น 10% (10% KOH) นำไปต้มที่ 60-100°C นาน 5 นาที หรือทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้องเป็นเวลา 7-24 ชั่วโมง เพื่อให้เนื้อเยื่อหลุดออกจากแรดูลา
- ในระหว่างที่ละลาย buccal mass ต้องนำมาส่องภายใต้กล้องจุลทรรศน์เป็นระยะๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ radula ribbon สลายตัวไป
- คีบแรดูลาอย่างระมัดระวังลงในน้ำกลั่นหลายๆ ครั้ง ใช้ฟู่กันทำความสะอาดเนื้อเยื่อที่ติดอยู่บนแรดูลาออกให้หมดอย่างระมัดระวังภายใต้กล้องจุลทรรศน์แบบสเตอริโอ และล้างในสารละลายเอทานอล 70% (70% ethanol) หลายๆ ครั้ง จากนั้นเก็บไว้ในสารละลายเอทานอล 70% เพื่อเตรียมตัวอย่างในขั้นตอนการวิเคราะห์ด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน

- เตรียมแร่ดูลาที่จะนำไปวิเคราะห์ด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนให้แห้ง โดยทิ้งให้แห้งที่อุณหภูมิห้อง ซึ่งต้องแผ่และตรึงแร่ดูลาให้อยู่ในสภาพที่มองเห็นรายละเอียดได้อย่างชัดเจน โดยแร่ดูลาไม่ม้วนงอ ในกรณีที่แร่ดูลายาวเกินกว่าแท่นวางตัวอย่าง (stap) ก็ตัดแบ่งออกเป็นส่วนๆ ในขณะที่แร่ดูลายังไม่แข็งตัว การตัดต้องตัดด้วยมีดที่คม เพื่อไม่ให้แร่ดูลาฉีกขาด หรือแตกเสียหาย
- นำแร่ดูลาติดบนแท่นวางตัวอย่าง นำไปพ่นเคลือบด้วยทอง (gold coating)

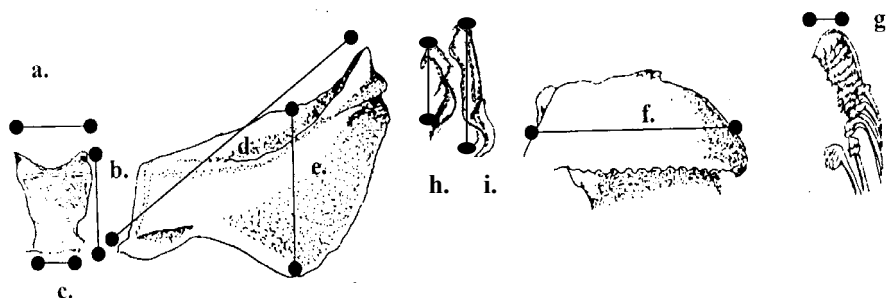
4.3.2 การเตรียมตัวอย่างเพื่อศึกษาธาตุที่เป็นองค์ประกอบในแร่ดูลา

นำแร่ดูลาที่ผ่านขั้นตอนการทำความสะอาดแร่ดูลาเรียบร้อยแล้ว มาทำให้แห้งโดยทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้อง แล้วจึงนำชิ้นแร่ดูลาที่แห้งดีแล้วติดบนแท่นวางตัวอย่างด้วยกาวสองหน้า ในกรณีที่แร่ดูลา มีขนาดเล็กและบางจะใช้วิธีการบดแร่ดูลาแล้วติดบนแท่นวางตัวอย่าง

4.4 การศึกษาด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน

4.4.1 การศึกษาโครงสร้างของแร่ดูลา

- นำแร่ดูลาที่อยู่บนแท่นวางตัวอย่างเรียบร้อยแล้วศึกษาด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด (JEOL JSM-5800 LV)
- ทำการศึกษาแร่ดูลาโดย
  1. บันทึกภาพของแร่ดูลาเป็นส่วนๆ โดยพิจารณาส่วนต้น ส่วนกลาง และส่วนท้าย และบันทึกภาพของพื้นที่ต่างๆ คือ พื้นที่กลาง พื้นที่ข้าง และพื้นริม ในหอยแต่ละขนาด และแต่ละชนิด
  2. นับจำนวนพื้นที่ในแต่ละแถว ในหอยแต่ละขนาด และแต่ละชนิด
  3. พิจารณารายละเอียดพร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดของพื้นที่ในแร่ดูลา ทั้ง 3 ชนิดในหอยแต่ละขนาด และแต่ละชนิด โดยทำการวัด ความกว้าง ความยาว ขนาดของซี่พื้น และนับจำนวนหยัก (cusp) บนพื้นที่แต่ละชนิด (รูปที่ 14)

รูปที่ 14 การวัดขนาดของพินบนแระดูลา a. ความกว้างของพินกลาง b. ความสูงของพินกลาง
c. ความกว้างของฐานพินกลาง d. ความยาวของพินข้างที่ 1 e. ความกว้างของพินข้างที่ 1
f. ความกว้างของพินข้างที่ 4 g. ความกว้างของพินริม h. ความยาวของพินข้างที่ 2
i. ความยาวของพินข้างที่ 3

4.4.2 การศึกษาธาตุที่เป็นองค์ประกอบของแระดูลา

นำแระดูลาที่แห้งมาบดแล้ววางบนแท่นวางตัวอย่างนำไปวิเคราะห์ธาตุที่เป็นองค์ประกอบ โดยใช้เครื่อง scanning electron microanalyzer (JEOL JSM 8800)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.5.1 การวิเคราะห์สัดส่วน (ratio) ของลักษณะต่างๆของหอยน้ำจืด โดยนำความค่าเฉลี่ยความยาวของเปลือก ความสูงของเปลือก ความยาวแระดูลา และค่าเฉลี่ยความกว้าง ความยาว ของลักษณะพินแบบต่างๆบนแระดูลามาเปรียบเทียบสัดส่วนให้เห็นเด่นชัดขึ้น โดยนำค่าที่ได้มาหาสัดส่วน (ratio) ของลักษณะต่างๆ

- นำค่าความยาวของเปลือกและความยาวของแระดูลาโดยเฉลี่ยมาคำนวณสัดส่วนของความยาวของเปลือกต่อความยาวของแระดูลา shell length : radula length ratio (sl : rl) โดย

$$sl : rl = \text{ความยาวของเปลือก(mm)} : \text{ความยาวแระดูลา (mm)}$$
- นำค่าความสูงของเปลือกและความยาวของแระดูลาโดยเฉลี่ยมาคำนวณสัดส่วนของความสูงของเปลือกต่อความยาวของแระดูลา shell height : radula length ratio (sh : rl) โดย

$$sh : rl = \text{ความยาวของลำตัว(mm)} : \text{ความยาวแระดูลา (mm)}$$

- นำค่าความกว้างและความสูงของฟันกลางโดยเฉลี่ยมาคำนวณสัดส่วนของ ความกว้างกับความสูงของความกว้างและความสูงของฟันกลาง rachidian width : rachidian height ratio (rw : rh) โดย
 $rw : rh = \text{ความกว้างของฟันกลาง } (\mu\text{m}) : \text{ความสูงของฟันกลาง } (\mu\text{m})$
  - นำค่าความกว้างของหยักและความกว้างของฐานของฟันกลางโดยเฉลี่ยมา คำนวณสัดส่วนของความต่างของหยัก (cusp) และของฐาน broad of cusp : broad of base ratio (bc : bb) โดย
 $bc : bb = \text{ความกว้างของหยัก } (\mu\text{m}) : \text{ความกว้างของฐาน } (\mu\text{m})$
  - นำค่าความกว้างและความสูงของ first lateral teeth โดยเฉลี่ยมาคำนวณ สัดส่วนของความกว้างกับความสูง lateral width : lateral height ratio (lw : lh) โดย
 $lw : lh = \text{ความกว้าง } (\mu\text{m}) : \text{ความสูง } (\mu\text{m})$
- 4.5.2 การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของขนาดเปลือก ความยาวแรดูลาและจำนวน แถวฟันบนแรดูลาของหอยแต่ละชนิดที่มีขนาดแตกต่างกัน เพื่อหาแนวโน้ม ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ทดสอบโดยการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ (correlation)
- หาความสัมพันธ์ระหว่างความยาวเปลือกและความยาวแรดูลาของหอยแต่ละขนาดในแต่ละชนิด
  - หาความสัมพันธ์ระหว่างความสูงของเปลือกและความยาวแรดูลาของหอยแต่ละขนาดในแต่ละชนิด
  - หาความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างและความสูงของฟันกลาง
  - หาความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างฟันกลางและความกว้างของฐานฟัน กลาง
  - หาความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างและความสูงของฟันข้างซี่ที่ 1
- 4.5.3 การวิเคราะห์หาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความยาวแรดูลาของหอยแต่ละ ขนาดในหอยแต่ละชนิด โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ One - Way ANOVA (Analysis of Variance)

4.5.4 การวิเคราะห์หาความแตกต่างของจำนวนแถวพื้นของหอยแต่ละขนาดใน
หอยแต่ละชนิด โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ One - Way
ANOVA (Analysis of Variance)

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการทำวิจัย

พฤศจิกายน 2543 – ตุลาคม 2545

6. สถานที่ที่ใช้ทำการวิจัย

- ห้องปฏิบัติการ B 303 ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์